

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra romanistiky
Sekcia francúzskeho jazyka a literatúry
Gondova 2, 814 99 Bratislava

Prof. PhDr. Katarína Bednárová, CSc.

Základy simultánneho tlmočenia

Oponentský posudok habilitačnej práce Mgr. Pavla Štubňu, PhD.

Pavol Štubňa predložil na habilitačné konanie monografiu *Základy simultánneho tlmočenia*, ktorá vyšla v roku 2015. Primárne je určená poslucháčom študijného odboru Prekladateľstvo a tlmočníctvo, možno ju teda chápať ako vysokoškolskú učebnicu.

V úvode svojho posudku by som sa dotkla postavenia tejto publikácie v kontexte pedagogickej a vedeckej aktivity P. Štubňu. Pre obe je charakteristické rozvetvenie záujmu do troch oblastí: ide o literárnovedný výskum orientovaný na taliansku literatúru – presnejšie na dramatické texty a na naratívne žánre rôznej typológie, ďalej je u habilitanta veľmi prítomný záujem o psychológiu literatúry, psychológiu čítania literárnych textov a psychológiu tlmočenia, pričom využitie poznatkov kognitívnej psychológie a kognitívnych prístupov badať aj v prácach venovaných didaktike cudzích jazykov a didaktike tlmočenia; a napokon ide o oblasť translatologických výskumov s primárnym zameraním na tlmočenie a na preklad dramatických textov. Podľa toho, čo som mala možnosť prečítať, je principiálnou orientáciou kolegu P. Štubňu didaktika tlmočenia a didaktika literatúry, hoci svojou osobou a aktivitou predstavuje typ pedagóga, ktorý nie je úzko zameraný iba na jednu z translatologických disciplín. Vyplýva to aj z jeho bohatej bibliografie. Predkladaná monografia patrí do poslednej spomenutej oblasti. Formulácia jej názvu odkazuje na širší, komplexnejší záber problematiky, ktorého ambíciou je aj systematizácia poznatkov. Parciálne štúdie a články, zaoberajúce sa konkrétnymi tlmočnickými technikami a stratégiami produkcie translátov z taliančiny do slovenčiny, tiež analýzou rečníckych prejavov a chýb pri tlmočení možno situovať do rokov 2014–2018. Dôležité je spomenúť aj to, že Pavol Štubňa vo svojej vedeckej a pedagogickej práci vychádza aj z poznatkov praktika prekladu a tlmočenia, ktoré zúžitkúva v didaktike prekladu a tlmočenia.

V slovenskom kontexte translatologickej literatúry by sa možno ako mylná zdala súčasť názvu – základy. Ak zväžíme, že prvá komunikačná teória tlmočenia s nevyhnutnou a podrobnou kapitolou o dejinách tlmočenia vyšla v roku 1980, po nej vychádzali ďalšie teórie konkrétne zamerané na jednotlivé jazyky a na didaktiku tlmočenia z konkrétnych jazykov, základy tejto translatologickej disciplíny už položené boli a rozvíjajú sa v troch translatologických centrách – na bratislavskej UK, v Nitre a v Banskej Bystrici. Z hľadiska nasýtenosti prostredia prichádza Štubňova publikácia do konkurenčne silného poľa a do priestoru s dlhodobou vedeckovýskumnou tradíciou. Pri zbežnom pohľade na bibliografiu referenčnej literatúry zistíme, že autor česko-slovenskú školu výberovo reflektuje, rozhodne sa v nej orientuje lepšie, než to dáva najavo, a pri argumentácii a komparácii využíva predovšetkým zahraničné zdroje a opiera sa o odborné a vedecké publikácie v časovom rozpätí od 70. rokov 20. storočia po najnovšie. V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť fakt, že pracuje aj s inými než anglosaskými teóriami, predovšetkým s francúzskou prekladateľskou a tlmočnickou školou (Seleskovitch, Rederer, Gile) a tiež s talianskymi translatologickými konceptmi (Riccardi, Pinochi, tlmočnická škola v Terste), čo je nesporným obohatením pri zvyčajnej referenčnej monotematickosti. Rozmanitosť

tlmočnických škôl mu umožňuje pri jednotlivých príkladoch tlmočnických situácií a typov tlmočenia poukázať na varietu riešení a porovnávať tieto riešenia v situácii asymetrie jazykov, v rôznych konšteláciách, čo nepriamo korešponduje aj s varetou a neprediktabilitou situácií, s ktorými sa tlmočník v praxi stretá (132).

Monografia *Základy simultánneho tlmočenia* je postavená ako interdisciplinárny systematizujúci pohľad na špeciálny typ tlmočnickej translačnej aktivity, ktorú autor prezentuje v 12 kapitolách ako komplexnú profesiu z niekoľkých hľadísk: ide o procesuálne hľadisko, kam by som zaradila samotné tlmočenie, prípravu v zmysle didaktiky tlmočenia, prípravu v zmysle individuálnej analýzy a plánovania tlmočnickeho výkonu, ďalej technické hľadisko, ktoré opisuje podmienky a situácie výkonu, osobnostné hľadisko zamerané na funkciu tlmočníka, jeho špecializáciu, zručnosti, kompetencie a stratégie, ale tiež typy rečníka a z toho vyplývajúce ťažkosti, prekážky a omyly. Ďalším hľadiskom je textový aspekt, ktorý zahŕňa typy textov a prejavov a možné ťažkosti vyplývajúce zo žánrových, sémantických, štylistických a rečníckych charakteristík, a napokon evalvačné hľadisko, ktoré sa priamo dotýka kvality tlmočnickeho výkonu a predstavuje spätnú väzbu. Pri výklade sa P. Štubňa opiera o fakt viacerých komunikačných rovín, ktoré vstupujú do procesu tlmočenia, o lingvistické a metalingvistické faktory, psycho-fyziologické procesy a o opis kognitívnych procesov, ktoré podmieňujú jadro tlmočnickeho procesu, čo pre stručnosť zjednodušene vidíme ako počúvanie textu, pochopenie a porozumenie textu, simultánnu analýzu a objektívnu reprodukciu rečového prejavu.

Pri čítaní monografie som si uvedomila, že v tomto prípade nie je podstatné zaoberať sa v posudku jednotlivosťami ani analýzou teoretických aspektov, resp. teoretického prínosu. Autor jednoznačne preukázal, že je v tejto oblasti translatológie rozhladený a nemusí dokazovať svoju akribiu. Zaujal ma tu podstatne dôležitejší fakt. Autor kladie dôraz na reorganizáciu vedomostí z hľadiska špeciálneho cieľa v podmienkach verejného diskurzu vytvárajúceho na akademickej pôde všadeprítomné napätie medzi teóriou a praxou. Vstupuje doň ako teoreticky vzdelaný praktik a pedagóg, pričom jeho vzdelanie a pohľad na prax sú interdisciplinárne – disciplínami sú tu cudzie jazyky, translatológia, didaktika a psychológia. Ako praktik vystupuje priamo ako vykonávateľ povolania, ktorý pozná aktuálnu situáciu na trhu práce, reflektuje zmeny spoločensko-politickej praxe, jazykovej a inštitucionálnej situácie, pričom vie aj predvídať vývoj a zmenu okolností v praxi. Postupnými krokmi vytvára predstavu o špecifickosti povolania tlmočníka: opisom situácií reálnych aj možných, opisom typov tlmočenia, technických podmienok, psycho-fyziologického nastavenia a potrebných kompetencií tlmočníka, ale tiež zdôrazňovaním faktu, že tlmočiť neznamená iba ovládať jazyk, že ide o špeciálne ovládanie jazyka v špecifickom type jazykovej komunikácie, na ktorú sa adept tejto profesie musí osobitne pripraviť. Monografia je textom, ktorý napomáha prípravu na konkrétnu prax, prostredníctvom vlastných skúseností autora poskytuje obraz o tom, ako prax konkrétne prebieha, aký je teoretický a didaktický základ prípravy nevyhnutnej pre túto prax. Z tohto hľadiska potom možno povedať, že monografia predstavuje základy potrebné na plnohodnotné zvládnutie profesie simultánneho tlmočníka.

Aj keď autor zdôrazňuje, že nie vždy je možné vyznačiť presnú hranicu medzi simultánnym a konzekutívnym tlmočením, predložená monografia je jedna z mála kníh, ktoré sa špecializujú na simultánne tlmočenie. Výklad skúmanej problematiky osciluje medzi deskripciou a preskripciou na miestach analýzy problémových situácií tlmočenia a chybných translátov. Keďže ich exemplifikácia je zameraná na analýzu translátu a jeho textovej formulácie, pričom autor navrhuje správne riešenia, resp. ukazuje spôsob, ako ich dosiahnuť, originálny text cituje zriedka (iba niekoľko príkladov z taliančiny). Táto univerzálnosť publikáciu predurčuje na širšie pedagogické využitie v zmysle propedeutiky tlmočenia. Je metodicky dobre využiteľnou učebnicou pre pedagógov, ale aj pre samoštúdium a sebazdokonaľovanie študentov. Pedagóg má možnosť vybrať si aj z teoretických konceptov podľa jazykového zamerania a zostaviť relevantné cvičenia, študent zase nájde v knihe základy toho, čo bude predstavovať jeho budúce povolanie, orientáciu pre sebahodnotenie a ďalší rast.

Používanie jazyka, ktorý je v prípade tlmočníkov a prekladateľov pracovným nástrojom, nesie v sebe zakódovanú chybovosť, potenciálne zlé porozumenie, resp. aj neporozumenie. Preto je dôležité myšlienково-řečové konanie analyzovať a pripravovať sa aj prediktabilne, osvojiť si pravidlá používania jazyka so špeciálnym zameraním na produkciu istého typu řečového aktu. Toto predkladaná, informačne nasýtená publikácia s výkladovou transparentnosťou umožňuje. Pavol Štubňa v nej nevytvára teoretický model, ale systematizovaním a reorganizáciou poznatkov, ako už bolo povedané, sprístupňuje základy profesie, jej základné atribúty, rozkrýva mentálne postupy a mechanizmus řečového aktu. Prelínaním teórie, pragmatiky a didaktiky silmultánneho tlmočenia je aplikačný dosah predloženej publikácie aj ako didakticko-metodického návodu.

Niekoľkokrát som spomenula prediktabilitu v autorovom uvažovaní o profesii tlmočníka. V rámci rozpravy by ma zaujímalo, ako P. Štubňa vidí vstup umelej inteligencie do procesu tlmočenia a do samotného aktu a situácie interlingválnej komunikácie.

Habilitačnú prácu Pavla Štubňu hodnotím ako prínosnú v rámci zvyšovania kvality vzdelávania v oblasti tlmočenia a podnetnú pre didaktiku silmultánneho tlmočenia. Prácu odporúčam prijať na obhajobu a po jej úspešnom zvládnutí **navrhujem**

Mgr. Pavlovi Štubňovi, PhD.
udelit' akademický titul docent v odbore Prekladateľstvo a tlmočníctvo.

Bratislava, 7. 11. 2019

Prof. PhDr. Katarína Bednárová, CSc.
Katedra romanistiky, FiF UK v Bratislave